

Forskningspolitiskt nyhetsbrev från Nationella sekretariatet för genusforskning med perspektiv på genus och forskningspolitik

”Genusforskningen kan hjälpa oss att skapa välfärd”

Förutom att genusforskningen är spännande i sig kan den också bidra till viktig kunskap som hjälper oss att skapa tillväxt och välfärd. Det anser högskole- och forskningsminister Tobias Krantz.

Ministern delar också Sveriges genusforskarförbunds syn ifråga om den risk det innebär för fältet om det knyts för nära jämställdhetspolitiken.

– God forskning, särskilt inom sam-

hällsvetenskapen, innebär ett kritiskt och ifrågasättande perspektiv gentemot den politiska makten. Genusforskningen måste vara fri, den ska inte ta några direktiv uppifrån.

SIDAN 2

Foto: LRF

Den jord- och skogsbrukande kvinnans traditionella sysslor har mycket låg status. De är ett slags obetalt evighetsarbete som uppmärksammas först när det inte görs, visar forskningsrapporten ”Den osynliga entreprenören” från LRF:s jämställdhetsakademi.

LRF-forskning ska synliggöra lantbrukets kvinnor

De kvinnliga företagarna inom svenskt lantbruk syns varken i forskning eller statistik, och för den enskilda kvinnan kan osynliggörandet få allvarliga konsekvenser. Det visar den första rapporten från LRF:s jämställdhetsakademi.

SIDAN 3-4

Genusforskare tog ett nytt Thamgrepp om akademien

Ett Thamgrepp på akademien idag handlar om en radikal analys av forskarvärldens homosocialitet, snarare än att räkna antalet kvinnor och män. Det ansåg flera av deltagarna på Karolinska institutets jämställdhetskonferens.

SIDAN 8

”Det är dags för en utredning om genusforskningens behov”

Tystnaden efter forskningspropositionen kan naturligtvis bero på att genusforskningen nu är etablerad vid universitet och högskolor. Men min misstanke är att tystnaden är bedräglig, skriver riksdagsledamoten Barbro Westerholm.

DEBATT 11

Kartläggning pågår

Vad skulle ett Thamgrepp vara idag, frågade man på årets jämställdhetskonferens för universitet och högskolor. I diskussionen tonades behovet av kvantitativa åtgärder ner och istället efterlystes maktperspektiv för att komma tillrätta med de orättvisor som alltjämt präglar universitetsvärlden. Enligt Staffan Edén, rådgivare i jämställdhetsfrågor vid Göteborgs universitet, är många av dagens satsningar med inriktning mot strategiska forskningsområden och excellensutlysningar konstruerade för att passa män.

Under 90-talet, då Thamgreppen togs, genomfördes satsningar både på jämställdhet och på genusforskning. I debattartikeln i detta nummer pekar Barbro Westerholm på det blocköverskridande samarbete i riksdagen som lade grunden för många av dessa beslut. Hon jämför den tidens engagemang för genusforskning med det ljumma intresse som hon menar präglade, inte bara förra årets forskningsproposition, utan också riksdagsledamöternas reaktioner.

När Westerholm efterlyser en utredning om genusforskningens ställning och situation, kanske det är vad som krävs för åter lyfta frågorna. Sekretariatet har påbörjat ett arbete vars resultat presenteras under 2010. Självklart kan denna kartläggning användas politiskt, men i spåren av den förändrade forskningspolitiken krävs en inomakademisk diskussion om genusforskningens ställning.

Kerstin Alnebratt
Förestandare

”Genusforskningen ska inte ta några direktiv uppifrån”

Genusforskning och jämställdhetspolitik ska inte blandas ihop. I detta är han och Sveriges genusforskarförbund eniga. Genusforskningens resultat kan bidra till att skapa tillväxt, men humanister och samhällsvetare måste generellt bli bättre på att marknadsföra sina resultat, anser högskole- och forskningsminister Tobias Krantz.

2009 ligger andelen kvinnor bland de nyrekryterade professorerna i Sverige på ynka 20 procent. Detta är en siffra som gör ministern missnöjd.

– Det är helt oacceptabelt, särskilt mot bakgrund av professorsreformen, som gjorde det möjligt att bli professor genom att meritera sig, inte genom att söka en viss tjänst, säger han.

För Tobias Krantz är jämställdhet främst en rättighetsfråga, det handlar om att ge män och kvinnor lika möjligheter att forma samhället och sina egna liv. Och den bristande jämställdheten inom akademien, betonar han, medför begränsningar för båda könen.

– Det finns manligt präglade mönster och vanor, strukturer om man vill kalla det så, som lever kvar sedan lång tid tillbaka. Man fokuserar mycket på att det drabbar kvinnor, och det är viktigt, men det drabbar också män som vill söka sig mot lite mer otraditionella val inom akademien.

I sitt nyhetsbrev från Uppsalakonferensen om könsskillnader i utbildningsresultat skriver ministern:

”Det sätt på vilket flickor och pojkar, kvinnor och män, bemöts och bedöms i skolan och högskolan bidrar till deras uppfattning om könsskillnader. Detta kommer på lång sikt påverka deras beteende på arbetsplatsen, i deras personliga relationer men också deras utbildningsresultat. (...) Jämställdhet handlar för mig aldrig om att göra pojkar och flickor lika. Snarare motsatsen, att befria in-

dividen från kollektiva förväntningars bojar – och att ge möjligheter för alla pojkar och flickor att själva bestämma vem de vill vara.”

Jämoanmälde landstinget

Även under sin tidigare politiska karriär har Tobias Krantz vid ett flertal tillfällen engagerat sig i jämställdhetsfrågor av olika slag. 2002 Jämoanmälde han landstinget i sitt hemlän Jönköping för olaga lönediskriminering, och fick rätt på flera punkter.

När det gäller politiska förslag, frågor och analyser formulerade i termer av genus blir bilden däremot en annan. Vid en genomgång av de artiklar, tal och nyhetsbrev som finns utlagda på ministrerns webbsidor på folkpartiet.se lyser termen helt med sin frånvaro. Hur ser då ministern på genusforskningen som forskningsfält?

– Jag gillar all forskning som är av hög kvalitet och det finns mycket genusforskning som är av god kvalitet. Dels är forskningen spännande i sig, dels kan den bidra till viktig kunskap och uppmärksamma oss på saker gällande politiska strukturer, mönster och vanor. Detta kan hjälpa oss att skapa tillväxt och välfärd.

GP: Alliansens forskningspolitik handlar bland annat om att stärka forskning för innovation och tillväxt. Vilken potential har, som du ser det, samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning i det perspektivet?

– Jag tror att den har rätt så stor potential, och att vi framöver kommer att få se mycket utveckling av nya tjänster som ytterst härrör ur humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Men humanister och samhällsvetare måste bli bättre på att marknadsföra sina resultat som strategiskt viktiga och nyttiga i det korta perspektivet, och visa att de kan komma samhället till godo.

Men det betyder inte att han anser

För forskningsminister Tobias Krantz är jämställdhet främst en rättighetsfråga, som handlar om att kvinnor och män ska ha samma möjligheter att forma samhället och sina egna liv. 2002 anmälde han Jönköpings läns landsting till Jämo och fick rätt på flera punkter.

att all forskning måste vara kortsiktigt nyttig, understryker ministern.

– Kunskap och forskning har naturligtvis ett mycket vidare syfte än så.

Forskningens relation till politiken

I samband med att en ny forskningsproposition lades i november förra året debatterade Sveriges genusforskarförbund med tidigare forskningsministern Lars Leijonberg frågan om huruvida propositionen reducerar forskningen till ett verktyg för jämställdhetsarbete. Hur ser Tobias Krantz på relationen mellan genusforskningen och regeringens jämställdhetspolitik?

– Jag ser på genusperspektivet som ett akademisk perspektiv, ett raster eller ett analysinstrument som man kan lägga på olika samhällsfrågor eller forskningsproblem. Jämställdhetspolitik är den politik vi bedriver för att skapa lika villkor för män och kvinnor. Självklart kan den erfarenhet och kunskap vi får från genusforskningen vara användbar i jämställdhetspolitiken, men impulser till en god jämställdhetspolitik kan också komma från andra områden.

I debatten med Leijonborg påpekade förbundet bland annat det problematiska i att genusforskningen knyts alltför tätt till den praktiska jämställdhetspolitiken. Med ett sådant förhållningssätt,

argumenterade man, riskerar man att underminera genusforskningens potential som kritiskt forskningsfält. Tobias Krantz delar förbundets syn, men förlägger delar av ansvaret hos tidigare regeringar.

– Som jag ser det har genusforskningen under ett antal år, inte minst under den socialdemokratiska regeringen, fungerat som ett politiskt instrument i jämställdhetspolitiken. Jag tycker att det har varit ett problem eftersom god forskning, särskilt inom samhällsvetenskapen, innebär ett kritiskt och ifrågasättande perspektiv gentemot den politiska makten. Genusforskningen måste vara fri, den ska inte ta några direktiv uppifrån.

”Fri på olika sätt”

Att kunskap har ett egenvärde och att forskningen ska vara fri är centralt i Tobias Krantz vision om det goda forskningssamhället. Men talet om forskningens frihet har av många uppfattats som motsägelsefullt, mot bakgrund av den senaste forskningspropositionens strategiska satsningar på närmare 2 miljarder kronor.

När tidningen *Universitetsläroaren* (nr 12/2009) tidigare i höst konfronterade honom med den kritik som riktats mot de satsningarna från forskarhåll, svarade han att alliansens rekordstora

satsning på forskning gav utrymme för både strategiska satsningar och fri forskning. ”Politiker ska inte peta i metoder och resultat, men fri forskning kan vara fri på olika sätt”, sade ministern.

– Jag menar att den kan vara fri i förhållande till olika intressen, i relation till den politiska makten men också till den kommersiella makten och till näringslivet. Båda aspekterna är viktiga.

GP: Om ni vinner valet nästa år kommer svensk genusforskning att kunna se fram emot att fältets specialdestinerade medel genom Vetenskapsrådet ökar?

– Om svensk genusforskning fortsätter att visa goda resultat så kan den, precis som annan forskning som uppvisar goda resultat, förhoppningsvis räkna med fortsatt goda resurser. Exakt resurstilldelning avgörs av det ekonomiska läget och vilka prioriteringar regeringen kan göra. Men som forskningsminister är jag mån om forskning med hög kvalitet och fortsätter svensk genusforskning att visa framfötterna så har den goda chanser framöver.

Text: Frida Lundberg

LÄS MER. Tobias Krantz skriver om jämställdhet i utbildningsväsendet på www.folkpartiet.se/FPTemplates/ListPage___97334.aspx.

LRF siktar bortom gubben med keps

Jämställdheten skevar rejält inom svenskt jord- och skogsbruk. Kvinnors arbete värderas lägre än mäns, de har oftare en osäkrare privatekonomisk situation och som företagare stöter de oftare än män på patrull. Det vill LRF:s jämställdhetsakademi ändra på. I höstas släppte den sin första forskningsrapport.

När man tänker ”bonde” ska man inte bara se bilden av en gubbe i keps framför sig. Så formulerar LRF en av de målsättningarna för sin nystartade jämställdhetsakademi. Under de tre kommande åren ska akademien finansiera forskning med syfte att kartlägga de gröna näringarna, det vill säga företag som utgår ifrån jord, skog, trädgård eller landsbygdens miljö som resurs, ur ett genus- och jämställdhetsperspektiv. Det långsiktiga målet är att synliggöra och stärka kvinnors villkor som företagare.

Jämställdhet inom de gröna näringarna är en fråga om rättigheter menar LRF, men i kommunikationen utåt dominerar det ekonomiska perspektivet. Lika förutsättningar för kvinnor och män beskrivs som en strategisk fråga som handlar om att förverkliga LRF:s vision om tillväxt, lönsamhet och attraktionskraft.

– Vi vill att fler ska se möjligheter att vara entreprenörer inom våra näringar. Då kan det inte finnas trösklar som försvårar för kvinnor. Vi har inte råd att välja bort kvinnorna,

”Den bristande kunskapen om kvinnors roll i företaget gör att banker och ekonomiska rådgivare inte uppmärksammar att hon sällan tar ut någon lön från företaget eller de konsekvenser det får för hennes sjukpenning.”

säger Lars Göran Pettersson, LRF:s ordförande och initiativtagare till Jämställdhetsakademien.

Konsekvenser för kvinnor

I september publicerade Akademien sin första forskningsrapport, *Den osynliga entreprenören – Genus och företagande i de gröna näringarna*, som är en sammanställning av den forskning som gjorts om de gröna näringarna ur ett genusperspektiv.

Rapporten, som är framtagen i samarbete med forskningscentret Nordregio, visar bland annat att kvinnor som är företagare inom jord- och skogsbruk är osynliggjorda i såväl befintlig företagsforskning som i statistik. Den belyser också det faktum att kunskapsluckorna ifråga om dessa kvinnors företagande får flera och allvarliga konsekvenser.

– De flesta företag inom de gröna näringarna drivs som enskild firma och är då registrerade på en person, vilket nästan alltid är mannen. Vi vet att många av dessa företag i praktiken drivs som familjeföretag men den bristande kunskapen om kvinnors roll i företaget gör att banker och ekonomiska rådgivare glömmer bort kvinnan, man uppmärksammar inte att hon sällan tar ut någon lön från företaget eller de konsekvenser det får för hennes sjukpenning, föräldrapenning och pension, säger Petra Pilawa-Podgurski, projektledare för Jämställdhetsakademien.

Kvinnor driver även oftare än män

företag inom lantbruksturism, ett område som banker också har dålig kunskap om, vilket kan innebära att kvinnorna har svårare än män att få lån till sitt företagande.

– Som det är idag är det lättare att få lån till stora traktorer eller maskiner, säger Petra Pilawa-Podgurski.

Söner ärver sina fäder

Orsakerna till att kvinnor inom de gröna näringarna inte syns i forskning och statistik är flera. Dels handlar det, enligt rapporten, om att män i högre utsträckning äger skog och jordbruksfastigheter. Övertagandet mellan generationerna präglas tydligt av att det i första hand är sönerna som ärver från sina fäder och kvinnorna kommer oftast in i jordbruket genom giftermål.

Dels handlar kvinnors osynlighet om att deras arbete inte betraktas som just arbete. I rapporten beskrivs den jord- och skogsbrukande kvinnans sysslor, som inte sällan är tunga, som ett slags obetalt evighetsarbete som uppmärksammas först när det *inte* görs.

– Arbetsfördelningen på gården följer traditionella genusmönster där kvinnorna tar hand om barnen och hushållsarbetet och mannen om traktorn och arbetet utomhus, säger kulturgeografen och genusforskaren Katarina Pettersson, som skrivit rapporten.

Maskulint entreprenörsbegrepp

Men kvinnornas osynlighet skulle, enligt Katarina Pettersson, också kunna förstås som en konsekvens av att jord- och skogsbruksföretag överhuvudtaget inte har inkluderats i den befintliga företagsforskningen, vilket i sin tur kan bero på hur man definierar ordet entreprenörskap.

– Det kan vara så att företagsforskare inte har sett jordbruk som något entre-

”Vi äger vår gård tillsammans min man och jag men jag syns liksom inte”, utropade en av kvinnorna som besökte LRF:s seminarier. Kvinnors osynlighet som företagare inom svenskt lantbruk kan få allvarliga följder för hennes sjukpenning, föräldrapenning och pension.

prenöriellt, eftersom exempelvis risktagande och innovation, som är centralt i entreprenörsbegreppet, inte är något man förknippar med jordbruksverksamhet, säger hon.

Men synen på jordbruksföretagande som något som skiljer sig från annan företagsverksamhet är förlegad, menar Katarina Pettersson.

– Det krävs stora investeringar för att utveckla en modern gård och som jordbrukare idag måste man vara både innovativ och risktagande.

Två rapporter om året

Förutom forskningen består Jämställdhetsakademins verksamhet av en tankesmedja, där akademins ledamöter, bland andra genus- och företagsforskaren Carin Holmqvist och den jämställdhetspolitiska utredaren Gertrud Åström, ska diskutera vilka frågor som akademien ska driva och hur forskningsprojekten ska se ut. Planen för de kommande tre åren är att akademien ska initiera minst två forskningsrapporter om året. Och kunskapsbehovet är stort, menar både Katarina Pettersson och Petra Pilawa-Podgurski.

– Det finns en del forskning kring genus och jordbruk men när det gäller genus och företagande i de gröna näringarna så finns det i Sverige mycket

stora kunskapsluckor, säger Katarina Pettersson, och jämför med grannlandet Norge där motsvarande forskning har kommit längre.

Petra Pilawa-Podgurski ser forskning som ett sätt för LRF att bedriva ett effektivt jämställdhetsarbete i framtiden.

– Det räcker inte med att sitta och gissa. Vi behöver ordentligt på fötterna när vi lägger fram våra förslag, säger hon.

Katarina Pettersson tror också att forskning som ger jord- och skogsbrukande kvinnor möjlighet att se sin situation ur ett genusperspektiv kan göra att positionerna börjar förändras.

– Jag tror att möjligheten att känna

igen sig kan leda till att processer sätts igång. På ett seminarium var det en kvinna som reste sig upp och sa: ”Precis så där är det för mig. Vi äger vår gård tillsammans min man och jag, men jag syns liksom inte.”, berättar Katarina Pettersson och fortsätter:

– Vissa uppfattar rapporten som deprimerande men jag ser att det också finns potential för spännande omförhandlingar när det gäller genus och makt.

Text: Frida Lundberg

LÄS MER. Ladda ner rapporten ”Den osynliga entreprenören” från www.jamstalldhetsakademien.se.

FAKTA // GENUS- OCH JORD- OCH SKOGSBRUKSFORSKNING

Jord- och skogsbruksforskning med genus-/jämställdhetsperspektiv finansieras av bland andra **Formas**, Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande; **SLF**, Stiftelsen för lantbruksforskning; **KSLA**, Kungliga skogs- och lantbruksakademien och **SNS**, Samnordisk skogsforskning.

SLU, Statens lantbruksuniversitet lyfter fram genusperspektivet som kvalitetshöjande och strategiskt

viktigt. Inom forskning rörande ett hållbart samhälle och hållbarhetens sociala och ekonomiska dimensioner har genusförståelsen en avgörande betydelse för hur forskningsfrågorna formuleras, analyseras och kommuniceras, skriver universitetet i sin forsknings- och utbildningsstrategi.

Läs mer om SLU ur ett genus- och jämställdhetsperspektiv i rapporten ”På väg mot ett genusintegrerat SLU”, på www.slu.se.

Vid årsskiftet tar Jennie Granat Thorslund och Robert Hamrén över ansvaret för genusfrågorna på Vinnova från Ulla Göransson (mitten). Hamrén kommer bland annat att arbeta med utvecklingen av så kallad behovsmotiverad genusforskning inom nya områden, som miljö och medicin.

Förändrat Vinnova redo för nya genusfrågor

Vinnova har fått en ny generaldirektör och nya ansvariga för arbetet med genusperspektiv. Arbetet med genus och innovationer utvecklas vidare.

– Jag har varit borta från Vinnova några år och märker en stor skillnad, säger Jennie Granat Thorslund, analytiker på avdelningen för strategiutveckling på Vinnova.

När Jennie Granat Thorslund gick på tjänstledighet 2006 hade Vinnova genomfört en process för att höja personalens kunskap om genusperspektiv och jämställdhet. Hon var en av femton personer som gick en specialutbildning för att bli förändringspilot. En slutsats från det arbetet var att förändring tar tid. Tre år senare ser hon resultaten.

– Tidigare fanns inte samma förståelse hos handläggare eller sökande vad det innebar att anlägga ett genusperspektiv. Nu har handläggarna fått insikt i vad ett genusperspektiv betyder och att det kan utveckla hela verksamheten.

Sedan Vinnova bildades 2001 har Ulla Göransson, handläggare på enheten för arbetslivsutveckling, varit ansvarig för frågor som rör jämställdhet och genusforskning. Vid årsskiftet går hon i pension och ansvaret går över till Jennie Granat Thorslund och den nyanställda genusforskaren Robert Hamrén. I ett mötesrum på Vinnova i Stockholm berättar de hur arbetet har sett ut och vilka planer de har för framtiden.

– Grunden för vårt arbete är att det finns en tillväxtpotential i att ifrågasätta normer om kön, säger Ulla Göransson.

– För mig är genusvetenskap perfekt för Vinnova, fortsätter Robert Hamrén. Här finns många vetenskaper och då passar ett tvärvetenskapligt ämne bra. Genusvetenskapen utvecklas starkt och ställer nya frågor inom rådande paradigmen. Det är det som behövs för innovativt nytänkande.

Vinnovas angreppssätt skiljer sig från annat arbete med jämställdhetsintegrering. Många börjar med att integrera

jämställdhet i ledningssystemen utan att riktigt veta vad det innebär i verksamheten.

– Vi talar om genusintegrering, säger Ulla Göransson. Vår tanke är att det först måste finnas en förståelse för vad ett genusperspektiv är i verksamheten.

Tioårig finansiering

Den förståelsen har byggts upp genom förändringspilotprocessen och stöd till forskningsprogrammet Genusperspektiv på jämställdhet och innovationer 2004 till 2008. Sedan 2008 löper programmet Tillämpad genusforskning för starka forsknings- och innovationsmiljöer, Tiger. Inom Tiger knyts genusforskare till innovationsforskningsmiljöer som har långsiktig finansiering.

– Tigerprogrammet har tioårig finansiering, berättar Ulla Göransson. Det gör det möjligt att fråga efter resultat och få in genusperspektivet i uppföljningen av miljöerna.

Tigerprojekten finansieras från den enhet som har hand om forskningsmiljön.

FAKTA

Vinnova är en statlig myndighet som ska bidra till att höja tillväxten och välbefindandet i landet. Myndighetens ansvarsområde är innovationer kopplade till forskning och utveckling, det vill säga nyskapande, framgångsrika produkter, tjänster eller processer med vetenskaplig bas.

Programmet **Beginn**, Behovsmotiverad genusforskning för innovation och tillväxt, syftar till att utveckla och stärka genusforskning för jämställdhet för en långsiktigt hållbar tillväxt. Inom **Beginn** rymms utveckling av ett nytt kompetensområde, behovsmotiverad genusforskning, och integrering av jämställdhetsperspektiv i Vinnovas verksamhet.

Det innebär att Vinnovas handläggare inom en mängd olika områden, till exempel innovations- och kommunikationsteknik, säkerhet och fiberoptik, hanterar frågor om genus. Och att forskningsledarna i de stora forskningsmiljöerna blir ansvariga för genusforskningen.

– I och med Tigerprogrammet har vi lyckats integrera genusperspektivet i finansieringen, säger Jennie Granat Thorslund som är ansvarig för samordningen av programmet.

Genus inom medicin och miljö

Robert Hamréns ansvarsområde är att utveckla behovsmotiverad genusforskning inom områden där Vinnova hittills inte arbetat med ett genusperspektiv, till exempel medicin och miljöfrågor.

– Vinnova vill ligga i framkant och då måste vi ha med genus, säger han. Om vi gör en utlysning om klimatfrågor utan genusperspektiv får vi inte reda på vem som far illa och vem som skitar ned. Det finns en utvecklingspotential i att titta på mäns och kvinnors beteendemönster.

Vinnova är pionjärer när det gäller att koppla samman genus med innovation och tillväxtpotential. På senare tid har de arbetat mycket med spridning av kunskapen genom nya böcker och den nya webportalen jamstall.nu.

De har även deltagit vid konferenser, till exempel en transportkonferens och

om Triple Helix, ett centralt begrepp inom innovationsforskning som handlar om samspelet mellan näringsliv, forskning och det offentliga.

– Det finns ett stort intresse, berättar Jennie Granat Thorslund. Nästa år blir tillväxt och genus ett eget spår på en stor klusterkonferens.

Nya GD:n betonar mångfald

Under hösten 2009 har myndigheten fått en ny generaldirektör, Charlotte Brogren. Hon är imponerad av resultaten från genusarbetet på Vinnova men betonar att hon ser genus som ett perspektiv av flera.

– Vi behöver all form av olikhet på alla nivåer för att kunna möjliggöra innovationskraften, inte minst om vi vill nå en global marknad, säger Charlotte Brogren.

Ulla Göransson menar att Vinnovas genusarbete kan ses som mångfaldsarbete.

– Det handlar om att vidga tankesätt och ifrågasätta normer, säger hon.

Det finns en risk att arbete med jämställdhet och mångfald blir essentialistiskt, att kvinnor eller personer med annan bakgrund än svensk anses vara bärare av helt andra egenskaper än svenska män. För att undvika det är det viktigt att arbetet står på en genusvetenskaplig grund.

– Genusperspektivet hjälper oss att lyfta fram värden som gynnar ett hållbart samhälle som både kvinnor och män bär på och se detta som mänskligt, säger Robert Hamrén.

När det gäller Vinnovas arbete med att undersöka hur tillväxt och innovationer kan gynna jämställdheten har detta ibland mötts med misstänksamhet. Tillväxt som begrepp är omdiskuterat bland forskare såväl som inom andra grupper.

– Med ett genusperspektiv kan vi fundera över tillväxt står för, säger Ulla Göransson.

– Ett genusperspektiv kan leda till nya produkter men det kan också peka på andra sätt att leva sitt liv på, som kvinnor företräder mer än män, säger Jennie Thorslund Granat.

Jennie Granat Thorslund hoppas också att Vinnova i framtiden kan gå vidare och titta på innovationspolitik med ett genusperspektiv.

– Varför räknas vissa områden som innovativa och andra inte, frågar hon.

Text: Ulrika Lorentzi

Riksbanken anslag 7,5 miljoner till genusprojekt i Lund

Genusforskaren Kerstin Sandell från Lunds universitet beviljades det enskilt största projektbidraget i årets utdelning från Riksbankens jubileumsfond.

Sandell tilldelas närmare 7,5 miljoner för forskningsprojektet "Efter succén med den nya generationens antidepressiva läkemedel: erfarenheter, praktiker, diskurser och jagets förändring".

Förutom Kerstin Sandell fanns flera andra genusforskare bland dem vars projekt beviljades stöd.

– Det är inspirerande att se vitaliteten och kreativiteten inom humaniora och samhällsvetenskap. Utan insatser från humanister och samhällsvetare kommer det att vara omöjligt att förstå och hantera regionala konflikter, migration, terrorism, epidemier, finansiella kriser och liknande, kommenterade fondens VD Göran Blomqvist anslagsbesluten.

Läs hela listan över beviljade bidrag på www.rj.se

Kerstin Sandell

VR anslag genuspengar till projekt om telefonrådgivning

I årets stora utlysning från Vetenskapsrådets hade genusforskningen två egna poster. På initiativ av genuskommittén utlystes medel dels till forskning för en jämställd vård, dels till stöd för internationalisering av svenska genusforskningsmiljöer.

De projekt som beviljades anslag under den första posten handlar bland annat om att utveckla telefonsjuksköterskors genuskompetens, att utveckla instrument för analyser av jämställdvård samt att belysa prästers och pastorers möten med offer för sexuella övergrepp ur ett genusperspektiv.

Under posten för internationalisering beviljades sex nätverksanslag.

Läs bidragsbesluten på www.vr.se.

Man får inte vara för räddhågad om man vill åstadkomma förändring genom politiska beslut, sade föredetta utbildningsminister Carl Tham, som medverkade vid Karolinska institutets jämställdhetskonferens.

Vad kunde Carl Tham ha gjort år 2009?

Samtida forskningspolitiska trender som bildandet av excellensmiljöer, strategiska satsningar och stärkt meritokrati kan också ses som strategier för att bevara akademins manliga privilegier. En kritisk analys av dessa fenomen är därför nödvändigt för att kunna lägga radikala förslag för ökad jämställdhet. De menade flera av deltagarna i diskussionen om "Ett Thamgrepp om akademien".

När de så kallade Thamprofessurerna inrättades på mitten av 1990-talet utlöste de vad som blev en av de hätskaste utbildningspolitiska debatterna någonsin. Men även om många ett drygt decennium senare ifrågasätter vilken effekt satsningen egentligen hade, har Thams initiativ fått ett symbolvärde som handlar om radikalitet och om att sätta agendan precis bortom det som gemene man kan tänkas gå med på.

När panelen på årets nationella jäm-

ställdhetskonferens för universitet och högskolor fick frågan om vad det skulle innebära att ta ett Thamgrepp på akademien idag handlade delar av diskussionen, precis som då, om det meritokratiska systemets inverkan på kvinnors och mäns möjligheter till akademisk karriär

Sociologen Maria Törnqvists uppmärksamhet till kritisk reflektion dels kring hur dagens meritokratiska system hänger samman med rättvisa, dels om vilken kunskap som meritokratin ger, återkom i stora delar av den diskussion som följde.

Genusforskaren Gunnel Forsberg föreslog vad hon kallade "strategisk likhetsbehandling", som ett mindre stigmatiserande alternativ till positiv särbehandling.

– Vem som är den bästa kandidaten är aldrig givet, det är en konstruktion. Den där objektiva kön finns inte. Om man har flera kandidater kunde man istället göra urvalet utifrån hur vi vill hur akademien

ska se ut, föreslog Forsberg. Samtidigt, resonerade hon, vore det riskabelt att istället för meritokrati införa andra urvalsprinciper vid tjänstetillsättning.

– Om man börjar ta in andra aspekter finns det stor risk att dessa är manligt definierade, men man måste fundera över hur vi idag definierar meriterna.

Viktigt utmana homosocialiteten

Att meritokratin utgör ett hinder för jämställdheten påtalades också av genus- och arbetslivsforskaren Birgitta Jordansson, som argumenterade för positiv särbehandling, som ett sätt att problematisera det rådande systemet.

– Vi har full rätt att använda positiv särbehandling vid tillsättning av tjänster om det finns sakliga skäl, vilket jämställdhet är. Den rädsla som finns för att använda detta verktyg är beklaglig.

Samtidigt leder åtgärder inriktade på att rekrytera fler kvinnor inte automatiskt till ökad jämställdhet, resonerade

"Vem som är den bästa kandidaten är aldrig givet, det är en konstruktion. Den där objektiva kön finns inte."

FAKTA

Thamprofessurerna: I mitten av 1990-talet inrättade regeringen med dåvarande utbildningsminister Carl Tham i spetsen ett 30-tal professurer för underrepresenterat kön. Intentionen var bland annat att de kvinnliga professorerna skulle utmana det manliga tolkningsföreträdet inom sina respektive discipliner.

Meritokrati: Inom akademien innebär meritokrati att tjänster och anslag ska fördelas strikt efter de sökandes akademiska meriter.

hon. Jämställdhet är en fråga om makt och ett alltför starkt fokus på kvantitet kan leda till att man missar viktiga kvalitativa frågor som exempelvis den homosocialitet som finns inom akademien.

– Män väljer män vilket leder till manliga maktbaser, manliga excellensgrupper och lojalitetsförhållanden till starka manliga professorer. Visserligen kan även kvinnor ta sig in i de manligt dominerade verksamheterna, men med den syn som idag råder när det gäller vad som är vetenskap och excellens riskerar de ständigt att hamna på efterkälken, argumenterade Jordansson.

Motstånd när privilegier hotas

Behovet av ett maktperspektiv påtalades även av åhöraren Staffan Edén, endokrinologiforskare och rektors rådgivare i jämställdhetsfrågor vid Göteborgs universitet. Radikala åtgärder för ökad jämställdhet kräver kunskap om var såväl makten som motståndet finns inom akademien, menade han.

– Att de vars privilegier är hotade gör motstånd är en självklar mänsklig reaktion som kan ta sig olika uttryck. När det gäller arbetet för en jämställdhet i akademien har det tagit sig uttryck i satsningar på strategiska forskningsområden, Linnémiljöer och advanced grants. Om man gör en analys av vem som har fått ta del av dessa pengar är det i första hand

män, vilket ju beror på att satsningarna är konstruerade av dem som upplever sina privilegier som hotade.

Som exempel nämnde Staffan Edén en utlysning av advanced grants från Europeiska forskningsrådet. Av 66 sökande var två kvinnor.

– Det säger något om vem som känner sig kallad när genier utses.

Ytterligare en viktig fråga när det gäller sambandet mellan jämställdhet och makt inom universiteten är enligt Staffan Edén vem som har inflytande i beslutsprocesserna.

– Det nuvarande systemet är djupt odemokratiskt genom att det kollegiala styrsystemet utesluter stora grupper från besluten. Här har politikerna genom autonomiutredningen chansen att genomföra en radikal förändring.

Akademien tolkar politikens beslut

Diskussionen om de politiska styrmedlens roll i förhållande till jämställdheten inom akademien fördes vidare av Birgitta Jordansson, som betonade vikten av krav på uppföljning och sanktioner från politikens sida. Det är viktigt att politiken ger verktyg för förändring, och kanske är det nödvändigt att politikerna är ännu tydligare i sina beslut, resonerade hon.

– Man måste vara medveten om att akademien, precis som andra organisationer, styrs av sina egna logiker och att man omtolkar och anpassar den politiska styrningen så att den ska passa den akademiska kulturen. Om det då inte finns några krav på återkoppling eller några sanktionsmöjligheter kan ju verksamheten i praktiken fortsätta att göra allt på samma sätt som tidigare.

Samtidigt, menade forskarna i panelen, har akademien rätt att göra motstånd mot politiska direktiv. Men det är också nödvändigt att universitetsvärlden öppnar upp sig för andra världar, avslutade Maria Törnqvist.

– Akademien är på många sätt en inskränkt och nästan sektliknande miljö. Samtidigt som den har rätt att försvara sig mot politiska förslag mår den bra av kritik, både från politiken och från flera andra håll.

Text: Frida Lundberg

Delegationen för jämställdhet valde bort punktinsatserna

14 lärosäten har tilldelats sammanlagt 25 miljoner till insatser för ökad jämställdhet.

– Jag önskar att jag hade kunnat svara ja på frågan om kompetens knuten till genusforskningen syns i ansökningarna, men det kan jag inte, sa Pia Sandvik Wiklund, ordförande för Delegationen för jämställdhet i högskolan.

Traditionellt sett har jämställdhetsarbetet inom akademien fokuserat på kvinnors intressen och kompetens. Nu vill delegationen förmå högskolan att ta ytterligare ett steg i arbetet för en jämställd akademi.

– Vi har prioriterat projekt som syftar till strukturella förändringar och innehåller innovativa och oprövade element, sa Pia Sandvik Wiklund, när det tillkännagavs vilka projekt som beviljades medel i delegationens första ansökningsomgång.

Mest projektmedel gick till Umeå universitet, som också var det lärosäte som skickat in flest ansökningar.

Enligt Sandvik Wiklund beklagade delegationen att flertalet ansökningar handlade om punktinsatser och förhållandevis få om strukturell förändring. Hon poängterade även frånvaron av ansatser till att problematisera mäns makt inom akademien, liksom avsaknaden av genuskompetens i projektansökningarna.

– Den kunskap som finns i forskningen har tyvärr inte fått genomslag i det praktiska arbetet, vilket är otroligt olyckligt. Det finns mycket kunskap kring de här frågorna och den borde användas.

De beviljade projekten består till övervägande del av insatser inom lärosätenas forskningsverksamhet, men utbildningsfrågor kan komma att bli prioriterade i nästa utlysning som sker efter årsskiftet 2010.

– Vi är angelägna om att nå lärar- och ingenjörsutbildningen, utbildningar som är starkt samhälls-påverkande.

Text: Frida Lundberg

LÄS MER.

www.jamstalldbetihogskolan.se

Uppdrag och anslag ligger fast när sekretariatet byter hemvist

En ny organisation väntar Nationella sekretariatet för genusforskning efter årsskiftet.

– Sekretariatet kommer inte längre att vara inordnat i en fakultet utan få en mer självständig ställning inom universitetet. Vi tror att det kommer att öka flexibiliteten och göra verksamheten mera synlig utåt, säger Pam Fredman, rektor för Göteborgs universitet.

Bakgrunden till organisationsförändringen är att regeringen i samband med budgetpropositionen tillkännagav att sekretariatets uppdrag från och med 1 januari kommer att riktas direkt till Göteborgs universitet, istället för som tidigare i form av en särskild förordning för sekretariatet. I budgetpropositionen beskrivs förändringen som en del i regeringens övergripande målsättning att minska den politiska detaljstyrningen av universitetens och högskolornas verksamhet.

Sekretariatet har sedan starten 1998

Organisatoriska förändringar väntar Nationella sekretariatet före genusforskning 2010.

styrts av en regeringsutsedd styrelse. Denna kommer i den nya organisationen att ersättas med ett insynsråd, där såväl olika områden inom genusforskningen som olika lärosäten finns representerade.

Några förändringar för verksamhetens resurser eller inriktning kommer den förändrade organisationen inte att

innebära. Såväl budget som nationellt uppdrag ligger fast.

Efter att tidigare ha ingått i den humanistiska fakultetens administration, kommer sekretariatet tillsammans med Havsmiljöinstitutet, som har ett liknande uppdrag, att förflyttas till universitetets gemensamma förvaltning. Två gånger om året kommer rektor att träffa ledningen för sekretariatet för en dialog om verksamhetens utveckling och rektor Pam Fredman anser att Göteborgs universitet är väl rustat för att förvalta och utveckla sekretariatet.

– Genusforskningen är uppmärksam i vår strategiska plan och är en tvärande verksamhet. Inom universitetet finns nu planer på att inrätta en centrumbildning för genusforskare vid olika institutioner. Vi ska heller inte glömma att sekretariatet är en nationell resurs med uppgift att samla och ta tillvara kompetensen vid alla lärosäten och att GU i detta sammanhang är en part som alla andra, säger hon.

Text: Frida Lundberg

Genuspedagogik dominerar årets motioner

”Vi socialdemokrater anser att den borgerliga regeringen i allt för ringa grad uppmärksammar genusforskningens strategiska betydelse. Vi anser därför att genusforskningen behöver stärkas.” Det skriver Marie Granlund i en av höstens motioner.

Socialdemokraterna står bakom flertalet av de motioner om genusforskning som lämnades in under årets allmänna motionstid. I motionerna beskriver de genusforskningen som ett strategiskt viktigt område och föreslår särskilda satsningar på forsknings- och utbildningsprogram om kvinnors arbetsmiljö samt understryker behovet av forskning i arbetet för en jämställd sjukvård.

Inte främmande för sanktioner

De socialdemokratiska motionärerna tar även upp bristen på jämställdhet inom akademien, i professorskåren i syn-

Genusmedvetenhet i skola och förskola var det vanligaste temat bland årets ”genusmotioner”.

nerhet. För att nå en jämställd situation måste andelen kvinnor och män bland de nyutnämnda professorerna vara ungefär lika stor, ett mål som man i dagsläget är långt ifrån att uppnå, konstaterar motionärerna. Socialdemokraterna är därför ”inte främmande för att införa en form av ekonomisk sanktion mot de lärosäten som inte gör tillräckliga ansträngningar för att uppnå de mål för

andel professorer av underrepresenterat kön som staten angivit”.

Genusforskning om åldrande

Motionärer från Folkpartiet efterfrågar genusforskning i relation till åldrande. Andelen äldre har ökat snabbt under 1900-talet, men när det gäller kunskapen om den åldrande befolkningsgruppen finns stora luckor. Motionärerna efterlyser bättre statistik och forskning om bland annat könsskillnaderna i läkemedelsrelaterad sjuklighet, äldres sexualitet och förmågan att fortsätta förvärvsarbete fram till och efter pensionsåldern.

Det tema som dominerar bland ”genusmotionerna” är förslag rörande genuspedagogisk kompetens och genusperspektiv i förskola och skola. Bland motionärerna om dessa frågor finns ledamöter från samtliga riksdagspartier representerade.

Text: Frida Lundberg

Oroväckande tyst efter forskningspropositionen

Under riksdagsåret 1982/83 beslöt riksdagen att inrätta en forskningsdelegation för jämställdhetsforskning, Jämfo, med placering i regeringskansliet. Dess uppgift var främst att utgöra en informations-, samordnings- och jämställdhetsenhet, men ekonomiskt stöd lämnades också till ett och annat projekt.

I 1990 års forskningspolitiska proposition konstaterades att nu var kvinno- och jämställdhetsforskningen så integrerad i övrig forskningsverksamhet att det räckte med att Forskningsrådsnämnden, FRN, fick ansvar för ett informationsprogram för jämställdhetsforskning. Kvinnliga jämställdhetsforskare och riksdagsledamöter upprördes av förslaget som innebar en uppenbar risk för en tillbakagång av och svårigheter med nytillväxt för kvinno- och jämställdhetsforskningen.

En motion skrevs som hann under tecknas av en tredjedel av riksdagens kvinnor representerande samtliga riksdagspartier. Den bifölls och därmed satsade riksdagen tre miljoner kronor för jämställdhetsforskning, en miljon kronor i informationsmedel och tre professorer med inriktning mot genusforskning.

Inom FRN bildades Kommittén för kvinno- och jämställdhetsforskning som fick ansvar för att fördela forsknings- och informationsmedlen. 1991 kom nästa hot då dåvarande utbildningsministern ville lägga ner FRN. Återigen gick kvinnor från samtliga riksdagspartier upp till kamp och lyckades bevara både jämställdhetsforskningen och FRN. Och det blev namnbyte till genusforskning.

Snabb ökning av ansökningar

Satsningen på genusforskning visade sig riktig. Antalet ansökningar steg snabbt och trots att anslaget höjdes till cirka 10 miljoner kronor kunde endast en tiondel få anslag. Många bra projekt blev därmed inte genomförda. Beslut togs att begränsa utlysningarna till färre områden, men trots detta var det alltför många

”Min misstanke är att tystnaden är bedräglig. Jag tycker det är dags för en utredning om genusforskningens situation och behov.”

projekt som måste avvisas på grund av medelsbrist.

Universitetsvärldens inställning till genusforskningen var kritisk. Det rådde en föreställning om att de som höll på med genusforskning var särskilt gynnade, att genusforskning var ovetenskaplig, könspolitiserad och av låg kvalitet. Utvärderingen av genusforskningens kommitténs arbete 1999 visade motsatsen.

Hög kvalitet på forskningen

Genusforskningens programmet hade kommit i rätt tid och haft stor betydelse. Den vetenskapliga kvaliteten på den stödda forskningen var hög. Det hade varit ett klokt val att gå ut med breda och öppna utlysningar och att använda genusperspektivet som kritiskt begrepp. Det var beklagligt att man av ekonomiska skäl tvingats begränsa senare utlysningar. Kommittén hade lyckats med att sprida kunskap om genusforskningens resultat. Utvärderarna såg en självklar framtid för genusforskningen.

År 2001 tog riksdagen beslut om att lägga samman de olika forskningsråden under Vetenskapsrådet. FRN avvecklades och genusforskningens ansvar överfördes till Vetenskapsrådet där ansökningarna i fortsättningen skulle

handläggas inom respektive ämnesråd.

Råden skulle få stöd för sina bedömningar av genusperspektivet av en kommitté för genusforskning, idag kallad Expertgrupp för genus. Expertgruppen har även andra uppgifter, till exempel att bevaka genusforskningen nationellt och internationellt. Någon överblick av vilken genusforskning som fått stöd går inte att få fram eftersom ansökningarna är splittrade på de olika ämnesråden.

Några få rader i propositionen

I den forskningspolitiska propositionen år 2008, *Ett lyft för forskning och innovation*, finns endast några få rader om genusforskning. Det som står har inriktning mot kvinnors hälsa samt våld och övergrepp mot kvinnor och i samkönade relationer. Det säger något om det politiska intresset för genusforskning.

Någon stark reaktion mot den knapphändiga texten liknande den för 20 år sedan blev det inte. Det kan naturligtvis bero på att genusforskningen nu är etablerad vid universitet och högskolor och behoven tillgodosedda. Men min misstanke är att tystnaden är bedräglig. Jag tycker det är dags för en utredning om genusforskningens situation och behov. Ett jämställt samhälle behöver kunskap att stå på för att kunna utvecklas.

Barbro Westerholm, professor emerita, riksdagsledamot, FP och före detta ordförande i Genusforskningens kommittén

Debatt

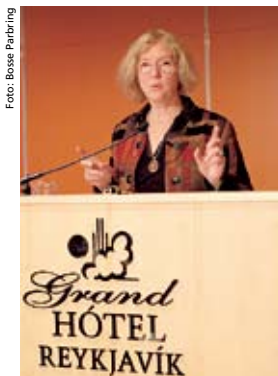
Vill du skriva en debattartikel som berör genusforskningens villkor? Skicka ditt inlägg till frida.lundberg@genus.se. Vi förbehåller oss rätten att av utrymmesskäl korta i texten.

Norge steget före mot jämställt näringsliv

I Norden har vi självbilden att jämställdheten ständigt blir bättre, men det finns risk för en backlash även här. Det sade professor Drude Dahlerup när resultaten från det nordiska forskningsprojektet *Kön och makt* i Norden presenterades på en konferens i Reykjavik.

Hur ser den kvinnliga representationen på ledande nivåer ut inom politiken och i näringslivet i de nordiska länderna? När Finland var ordförandeland i Nordiska ministerrådet tog de initiativ till en studie om dessa frågor. De nordiska jämställdhetsministrarna gav Nordiskt institut för kunskap om kön, Nikk, uppdraget att utföra studien och under konferensen i Reykjavik presenterades resultaten.

Projektledare för studien var Nikks forskningsledare Kirsti Niskanen. Hon konstaterade att andelen kvinnor inom politiken är betydligt större än inom

Professor Drude Dahlerup på konferensen *Kön och makt* i Norden.

börsbolagens styrelser. De nordiska parlamenten har fortfarande en hög andel kvinnor, men om de tidigare kvalade in bland de fem bästa i internationell jämförelse, ligger de idag bara bland topp-tio. Tätt positionen innehas av Rwanda.

Inte desto mindre är den nordiska självbilden att det ständigt går framåt, men, varnade statsvetaren Drude Dahlerup, det går inte att utesluta att jämställdheten drabbas av bakslag även här.

Samtidigt finns ett politiskt tryck på att även näringslivet ska göra något åt jämställdheten. Norge har sedan 2006 en lag om att minst 40 procent i bolagsstyrelserna ska vara kvinnor. Åtgärden har fått stor internationell uppmärksamhet och i Sverige avser Socialdemokraterna ta samma steg om den rödgröna alliansen vinner valet.

Även Islands jämställdhetsminister Árni Páll Arnason varslade om att könskvotering kan införas i isländska bolagsstyrelser om inte läget förbättras.

Resultaten från forskningsprojektet kommer att bli tillgängliga på nätet vid slutet av året. Forskningsgruppen kring Kirsti Niskanen vill även vidareutveckla och permanenta dokumentationen.

– Vi har en stark önskan om att bygga upp en nordisk statistisk databas med denna rapport som grund, sade hon.

Text: Christer Wigerfelt

LÄS MER på www.nikk.no.

Sekretariatets uppgifter

Nationella sekretariatet för genusforskning har till uppgift att främja svensk genusforskning i vid bemärkelse och verka för att betydelsen av genusperspektiv uppmärksammas i all forskning.

Detta sker bland annat genom utredningsarbete, informations spridning, konferenser och seminarier.

I Nationella sekretariatet för genus-

forsknings uppgifter ingår bl a att:

- överblicka genusforskningen i Sverige och aktivt främja spridningen av dess resultat,
- analysera behovet av genusforskning inom alla vetenskapsområden, och
- arbeta för ökat medvetande om genusforskningens och genusperspektivens betydelse.

Nationella sekretariatet
för genusforskning

Prenumerera!

Nyhetsbrevet Genusperspektiv kommer ut med sex nummer per år kan läsas som papperspublikation eller som pdf på webben. Teckna en gratis prenumeration på www.genus.se.

Genusperspektiv utges av Nationella sekretariatet för genusforskning, Göteborgs universitet, Box 200, 405 30 Göteborg. Tel 031-786 56 00. E-post sekretariat@genus.se. Webbplats www.genus.se. Genusperspektiv är gratis och kommer ut cirka sex gånger om året. Ansvarig utgivare: Kerstin Alnebratt, föreståndare för sekretariatet, tel 031-786 56 03, e-post kertin.alnebratt@genus.se. Referensgrupp: Kenneth Abrahamson, FAS, Tina Acketoft, riksdagsledamot, Anne Hammarström, professor i folkhälsovetenskaplig genusforskning, Lisbeth Larsson, professor i litteraturvetenskap, Anna Lundh, Högskoleverket, Nina Lykke, professor i genusvetenskap, Ulf Mellström, professor i genus och teknik, Camilla Norrbin, forskningshandläggare, Lena Olson, informatör, Annika Qarlsson, riksdagsledamot, Magdalena Streiffert, riksdagsledamot, Lena Trojer, professor i IT och genusforskning, Majléne Westerlund Panke, Vetenskap & Allmänhet, FD Annika Olsson, Stockholms universitet, , FD Tora Holmberg, Uppsala universitet. Grafisk form: Daniel Burkhalter, E & B Reklambyrå AB. Tryckeri: Livréna AB, Göteborg. ISSN: 1652-3768. Upplaga: 4500. Prenumeration: Nätverkstan Ekonomitjänst, tel 031-743 99 05, e-post ekonomitjanst@natverkstan.net. Vik. red: Frida Lundberg, tel 031-786 56 01, e-post frida.lundberg@genus.se.